

Maak van verschil de norm, niet de uitzondering. Dus weg met woorden als regulier of speciaal onderwijs, laag- of hoogopgeleid, achterstand en afstromen. Dat is oude taal, vindt bijzonder lector Sofie Sergeant. Liever maakt zij in het onderwijs plaats voor iets compleet nieuws. Ze noemt het: de derde ruimte.

BIJZONDER LECTOR SOFIE SERGEANT:

'Inclusie is dynamisch en nooit af'

In de bosrijke omgeving is het even zoeken naar het huis van Sofie, maar dankzij de poster in het raam kan het eigenlijk niet missen. Het rode hartje en de slogan *Samen leven* maken duidelijk wie hier woont. In maart werd Sofie Sergeant bijzonder lector 'Inclusie en Veerkracht in het onderwijs' bij het lectoraat Jeugd van de Hogeschool Utrecht. Een onderzoeker die graag in de literatuur duikt, maar ook echt bij de praktijk past. Haar ontdekkingstocht? Samen onderwijs creëren dat werkelijk inclusief is voor alle kinderen.

Dat moet ook: de overheid wil dat het onderwijs in 2035 inclusief is. Met 75.000 leerlingen in het gespecialiseerd onderwijs en naar schatting 60.000 thuiszitters ('schoolmissers' volgens Sofie) is er nog een flinke weg te gaan. Maar die weg hoeven we volgens de lector niet per definitie met een zwaar gemoed af te leggen. "Met onze nieuwsgierigheid, lichtheid en humor als voorwaarden kunnen we samen goed onderwijs voor iedereen

Sofie Sergeant:

Sinds 2026 bijzonder lector 'Inclusie en Veerkracht in het Onderwijs' bij het Lectoraat Jeugd van de Hogeschool Utrecht. Sofie studeerde orthopedagogiek aan de Universiteit Gent.

Sofie gelooft dat elk kind in zijn of haar eigen omgeving naar school moet kunnen gaan, omdat dit kinderen en de samenleving veerkrachtig maakt.

scheppen." Openhartig begint ze ook over een eigen flater: "Een congres over inclusie organiseren met alleen statafels, zonder rekening te houden met deelnemers in een rolstoel."

Een andere kijk

Opvallend in Sofie's werk is het anders kijken en het omdenken. Zo zegt ze niet alleen: *It takes a village (or two) to raise a child*. Maar ook: *It is our children who raise the village*. We hebben alle kinderen nodig om de samenleving van morgen te bouwen.

Had de jonge Sofie die opgroeide in België die andere kijk al?

Glimlachend: "Ik heb wel wat ervaringskennis als het gaat om school wat ingewikkeld vinden. Ik vond het oersaai, voelde weinig autonomie en vertoonde daardoor wat moeilijker gedrag. Pas op de universiteit leerde ik van een aantal professoren dat het niet aan mij lag. Geert Van Hove bracht me richting het vakgebied van Disability Studies, een manier om

met respect naar mensen te kijken en de meerwaarde van diversiteit te zien. Daarin leerde ik dat het probleem niet wordt gecreëerd in de mens, maar in de relatie tussen mens en context. Als wij gastvrije ruimtes creëren, hebben mensen niet voortdurend het gevoel tegen hun beperking aan te lopen. Daarnaast groeide ik in huis op met mijn mémé, mijn grootmoeder, die leefde met psychische kwetsbaarheid. Mijn ouders hadden haar voor onze geboorte in huis genomen. Tijdens het opgroeien leerde ik dat het tegelijk moeilijk én mooi, vervelend én teder kan zijn.”

Onze hoofdredacteur spreekt liever over ‘gewoon meedoen’ dan over inclusie. Heeft hij een punt?

“Ik snap de allergie, maar ik gebruik de term wel omdat we nog aan exclusie doen. Inclusie is geen privilege en gaat niet om een machtige meerderheid die zegt dat jij mee mag doen. Praten over ‘gewoon meedoen’ vind ik te slap. Als meedoen zo makkelijk was, waren er bijvoorbeeld wel toegankelijke treinen. Vraag een leraar om kinderen met heel ingewikkeld gedrag maar eens gewoon mee te laten doen. Meedoen is niet gewoon, het vraagt van ons allemaal om uit onze comfortzone te komen. Het zijn echt vraagstukken.”

Geluk van morgen

In deze *De Omwenteling* schijnen wijze mensen die zich durven uit te spreken hun licht op het geluk van morgen.

Het is een Westerse leugen dat geluk iets individueels is

Wat is in het algemeen het geluk van morgen?

“Dat zie ik niet als een roze wolk. Psychiater Dirk de Wachter schrijft er mooi over: het leven is ook kunnen omgaan met ongeluk en niet omvallen bij elke verdrietige of saaie gebeurtenis. Een keer mogen falen zonder je meteen een loser te voelen. Het is een Westerse leugen dat geluk iets individueels is. Geluk is altijd iets in relatie tot de ander. Dat geldt ook voor het onderwijs, waarin we presteren individueel beoordelen. Soms mis ik het collectieve leren.”

Derde ruimte

Ook toewerken naar inclusie van morgen zal een *struggle* zijn, zegt Sofie, “C’est la vie. Ik breng geen eenvoudig verhaal en ook geen oplossingen.” Er ligt geen sjabloon klaar voor een heel nieuw type onderwijs. Wel een tot de verbeelding sprekend concept: de derde ruimte. Geïnspireerd op werk van grootheden als Hannah Arendt, Doortje Kal en Gert Biesta.

Een ruimte waarin inclusief onderwijs meer betekent dan alle kinderen bij elkaar zetten. De eerste en tweede ruimte (regulier en gespecialiseerd) maken dan plaats voor een hele nieuwe onderwijsomgeving voor alle kinderen. Dat is nodig omdat ook ‘passend onderwijs’ toch niet zo passend bleek te zijn voor leerlingen én leraren. Sofie: “Dat gaat uit van binair denken: kinderen die mee kunnen komen en kinderen die dat niet kunnen. In de derde ruimte praat je over één groep en die noemen we: kinderen.”

De derde ruimte klinkt heel spannend. Wat gebeurt er in die ruimte?

“Dat is een pedagogische ruimte waarin we handelend, zoekend, schurend op weg gaan naar inclusief onderwijs. Zeker geen Disneyland.

Inclusief onderwijs is essentieel voor een veerkrachtige samenleving

Toch hoor ik van mensen in het onderwijs dat ze het een geruststellend idee vinden. Want het gaat niet om inclusie in het huidige onderwijs, maar om iets dat fundamenteel anders is. Iets nieuws. Gastvrijer en gezelliger met focus op kwalitatief goed onderwijs, waarin we zelf voortdurend blijven leren. Supertof om in te werken. Van lerarentekort zal - en dat geloof ik ten diepste - weinig sprake zijn.”

In het boek *Perspectieven op inclusief onderwijs* schrijft Sofie hoe dit er concreet uit zou kunnen zien: alle kinderen zijn welkom in een reguliere school in de buurt. In die school zitten leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte in de klas met leeftijdgenoten. Daar leert elk kind in zijn eigen tempo en wordt er gewerkt met een gedifferentieerde aanpak. Het schoolteam zoekt samen met ouders, ondersteuners en therapeuten steeds opnieuw naar een passend evenwicht tussen schools leren en de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen.

Donkerblauw verhaal

Waarom we dit zouden moeten willen? De lector is daar helder over: “Inclusief onderwijs is essentieel voor een veerkrachtige samenleving.” Uit onderzoeken van UNESCO en het Ministerie van Onderwijs blijkt dat het bevorderend is voor sociale inclusie, diversiteit in vriendschappen en

het welzijn van kinderen. Leerlingen in inclusieve settings presteren gemiddeld beter dan in gesegregeerde onderwijsvormen. Ook leren kinderen beter omgaan met verschillen en accepteren en ondersteunen ze elkaar eerder.

Sofie wijst erop dat inclusief onderwijs en investeren in veerkracht niet alleen een pedagogisch of menselijk verhaal, maar ook een economisch

verhaal: "Wanneer kinderen de kans krijgen om zich optimaal te ontwikkelen, vergroot dat hun mogelijkheden om later volwaardig deel te nemen aan de samenleving, bijvoorbeeld via werk, vrijwilligerswerk of andere vormen van maatschappelijke betrokkenheid. Investeren in kinderen aan de voorkant betekent bovendien dat er op langere termijn minder behoefte is aan kostbare herstel- en ondersteuningsmaatregelen."

Tegelijk benadrukt ze dat het uiteindelijk om méér gaat dan economische baten. "Het gaat ook om de vraag in wat voor samenleving we willen leven. Politiek filosoof John Rawls beschrijft een rechtvaardige samenleving als een samenleving waarin je bereid zou zijn geboren te worden, zonder vooraf te weten welke positie je daarin zult innemen. Vandaag worden de kansen van kinderen nog te vaak bepaald door de

Gesegregeerd
onderwijs leidt tot
gesegregeerd leven

plek waar hun wieg staat. Dat is niet alleen onrechtvaardig voor die kinderen, maar betekent ook dat we als samenleving talenten en mogelijkheden onbenut laten."

Discriminerend

In haar streven naar inclusief onderwijs wordt Sofie gesteund door de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie. Die concludeerde in een recent rapport dat de scheiding van regulier- en speciaal onderwijs discriminatie in de hand werkt. Sofie:

"Klopt, gesegregeerd onderwijs leidt tot gesegregeerd leven. Ooit vanuit goede bedoelingen ontstaan, om kinderen te beschermen. Ik snap ouders die mij vertellen dat ze blij zijn met gespecialiseerd onderwijs, omdat hun kind dan niet gepest wordt. Ik heb ook niets tegen een hypergespecialiseerde omgeving, als dat helpt om daarna mee te doen. Laten we kennis uit gespecialiseerde scholen en zorgvoorzieningen zeker doorontwikkelen. Gespecialiseerd onderwijs

is pedagogisch-didactisch vaak heel goed onderwijs. En dat gun ik alle kinderen.”

Sofie is een groot voorstander van inclusieve pedagogiek. Daar profiteert elk kind van, is haar overtuiging. Wat werkt voor kinderen met een specifieke behoefte, werkt vaak voor alle kinderen. Denk aan extra tijd voor kinderen met dyslexie of het werken in een rustige omgeving voor prikkelgevoelige kinderen. Door dit voor alle kinderen beschikbaar te maken, voorkom je ook dat een deel van de kinderen een stempel krijgt.

Geen walk of shame

Voor inspiratie kijkt Sofie ook graag over de grens. Zo is ze binnenkort weer in Portugal (“waar een familiegevoel op school heerst”) en komt ze

Begin klein, wees
niet bang en doe het
samen met ouders

graag in Schotland: “Geen rijke of makkelijke samenleving. Maar ik ken er plekken waar ze keihard hun best doen om kinderen niet *the walk of shame* te laten lopen. Daar is het heel vanzelfsprekend dat er in het onderwijs voor je gezorgd wordt.” Ook in Oostenrijk deed ze een mooie ontdekking: een school die aan omgekeerde inclusie doet. “Daar liet juist het gespecialiseerd onderwijs eerst broertjes en zusjes van hun

leerlingen toe en daarna alle kinderen uit het dorp.”

Inclusief onderwijs is niet iets wat pas in 2035 zichtbaar wordt. Ook in Nederland ontwikkelt het zich al op veel plekken, ziet Sofie. In haar lectorschap is ze verbonden aan verschillende samenwerkingsverbanden en scholen in de regio Noord-Holland-Noord. Die regio springt er uit vanwege haar goede stappen richting inclusie. In een minidocumentaire op de site van Hogeschool Utrecht vertellen jongeren van het Casticumse Supreme College Nederland hoe het ook anders kan.

Wat zit er in de Noord-Hollandse bodem dat zij het zo goed doen?

“De fysieke en geografische context kan een belangrijke rol spelen. In

regio's die relatief afgelegen zijn, zoals Zeeuws-Vlaanderen, Texel en in delen van Oostenrijk, Canada of Finland, is het vaak minder vanzelfsprekend om kinderen voor onderwijs naar een andere plaats te verwijzen. Daardoor ontstaat eerder de noodzaak én de bereidheid om ondersteuning binnen de eigen gemeenschap te organiseren. Inclusie wordt daar niet per se eenvoudiger, maar wel vaker het logische vertrekpunt.

Daarnaast maken ook persoonlijke ervaringen een verschil. Een van de kartrekkers in Noord-Holland Noord is bijvoorbeeld opa van een kleinkind met een beperking. Mensen die zelf hebben ervaren hoe het is om buiten de boot te dreigen vallen – of die dat van dichtbij hebben meegemaakt – brengen vaak een sterk besef van urgentie en betrokkenheid mee. Uiteindelijk raakt inclusie ons allemaal: wereldwijd krijgt ongeveer één op de vier mensen zelf met een beperking te maken of heeft een naaste met een beperking. Inclusie is daarom geen thema voor een kleine groep, maar een maatschappelijke verantwoordelijkheid van ons allemaal.”

Beginnt inclusief onderwijs bij geen kind meer wegsturen?

“Zeker, maar daar heb je een team nodig dat het gevoel heeft het aan te kunnen. Ik snap dat leraren in de Onderwijsbond-enquête aangeven

dat ze het nog niet zien zitten. Daarom leg ik nadruk op het fundamenteel anders organiseren, met de focus op de leraren en schoolteams. Niet de leerling centraal, maar de leraren. Die moeten we gaan stutten. We moeten ook durven loslaten, bijvoorbeeld het idee dat leraren allemaal hetzelfde moeten kunnen. Als jij als leraar bang bent voor gesprekken met ouders, moet je daar nooit

Begin klein, wees niet bang en doe het samen met ouders

meer alleen zitten. Doe aan co-teaching, ook met mensen met een heel andere achtergrond. Breng een filosoof, advocaat, pianist en boswachter de school in. Laat een karateleraar kinderen leren omgaan met boosheid, wat een heel goede emotie is. Inclusie is een verhaal van zorgzaamheid, voor zowel kinderen, ouders en professionals.”

Klein beginnen

Begin klein, wees niet bang en doe het samen met ouders, is het advies van Sofie aan scholen. Geef ruimte aan leraren om lesmateriaal te ontwerpen voor alle leerlingen. Dat vraagt nadenken en uitproberen in

professionele leergemeenschappen. En geef die ruimte ook aan de opleiders van de leraren: “Die hebben heel weinig denk- en ontwerptijd. Dat doen ze nu vaak in hun eigen tijd.”

Tot slot, wat zou u over vijftien jaar gelukkig stemmen?

“Dat gezinnen en schoolteams collectieve veerkracht hebben om ook moeilijke tijden te weerstaan. Dat we als school betekenisvol zijn voor de samenleving. In al die scholen kan je mooie dingen doen. Dus dat de samenleving in de scholen zit. Daarin hoeven scholen geen klonen van elkaar te zijn. Wat ze wel allemaal moeten hebben: een stevige pedagogische visie op basis van het VN Kinderrechtenverdrag.”

*Sofie bracht samen met anderen de boeken *Perspectieven op inclusief onderwijs* en *Inclusief gedrag* uit bij Gompel&Svacina Uitgevers.*

Breng een filosoof, advocaat, pianist en boswachter de school in

De lees-, luister- en kijktips van Sofie Sergeant

- Podcast Koen Capello *Werkplaats Inclusief*.
- Boek van Gijs H. van Gemert, Karlieneke Speijers & Sofie Sergeant *Inclusief gedrag*.
- *Dialogokaarten inclusief onderwijs* van Ariane van Dijk, Hanne Touw & Sofie Sergeant.